

Els moviments culturals alternatius

Eva Vázquez

A principi de 1997, durant la celebració d'un fòrum teòric organitzat dins els actes de la IV Primavera del Disseny a Barcelona, totes les seccions del Foment de les Arts Decoratives (FAD) es van posar d'acord per signar i fer públic un manifest en què, invocant l'esperit iconoclasta del cèlebre «Manifest Groc» de Dalí, Gasch i Montanyà, proclamaven que els «okupes», els «disc-jockeys», els pirates informàtics i els artistes multimèdia eren els veritables regeneradors de la cultura, en oposició a les institucions, els intel·lectuals, les fundacions privades o els parcs temàtics, que l'havien conduïda, deien, a una progressiva banalització.

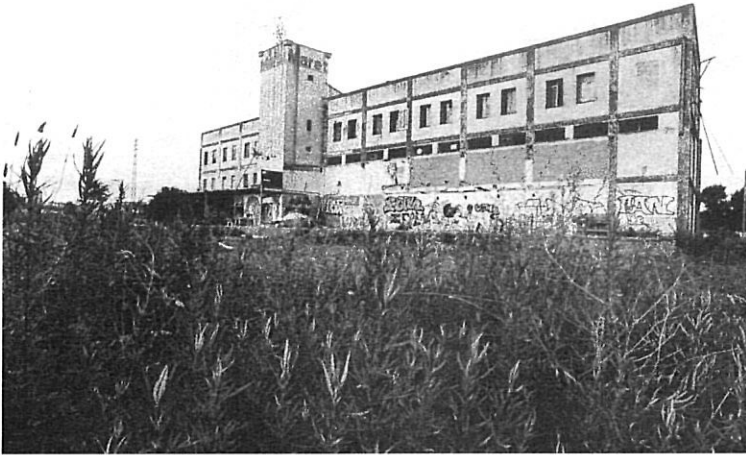
Deixant de banda quin lloc pertocaria al mateix FAD en aquests dos models de gestió cultural, sembla que els dissenyadors barcelonins únicament pretenien animar una mica el debat de la Primavera del Disseny llançant una declaració d'impacte, perquè la veritat és que no es té notícia, fins al moment, que arran d'aquella proclama cap dels responsables del FAD s'hagi transformat en esquàter, «disc-jockey» o artista multimèdia. És possible que tot plegat no fos sinó un crit d'alerta contra la trivialitat que amenaçava determinades polítiques culturals utilitzant els moviments alternatius més com a símbols d'una intervenció dinàmica en la societat, que no pas com un model real digne de tenir en consideració. De fet, la manera peculiar amb què es va fer la «lectura» del manifest —a través d'una cinta magnetofònica pregravada col·locada a l'interior d'una tassa de vàter— revela que la imaginació dels agents culturals, a l'hora de representar-se formes d'expressió diferents de la seva, no va més enllà de l'escenografia sòrdida del tòpic.

L'impuls que en els últims anys han experimentat els col·lectius autogestionats i independents ha tingut un ampli ressò en tots els àmbits socials. La seva és una situació contradictòria: exclosos, sovint voluntàriament, de les ajudes oficials, aquests grups han de fer equilibris per sobreviure i, en alguns casos, a aquesta precarietat econòmica s'afegeix el fet que s'han de moure en els límits de la legalitat; en canvi, les seves accions són comentades i fins celebrades per gent de la cultura establerta, que hi recorren, com el FAD en el seu manifest, com a exemples d'intervenció cultural audaç, autèntica i directa.

Els moviments alternatius certament estan de moda, però hi ha gent que opina que aquest entusiasme es deu a la crisi de confiança oberta entre la societat i els òrgans de poder, més que no pas a la convicció que aquests col·lectius representin realment una alternativa. És prou significatiu, d'entrada, que els adjectius «alternatiu» o «contracultural» s'hagin introduït amb tanta facilitat en el llenguatge institucional per definir els moviments desvinculats de les activitats oficials o subvencionades, mentre que, paradoxalment, els interessats no senten cap estimació per una terminologia que, segons ells, l'anomenat «poder establert» utilitza com a eufemisme de «marginal» o «rar» i per disfressar de cosa acceptada uns moviments que en realitat detesten i temen.

En Pere de Medinyà, un jove que habitualment es fa càrrec de la Kafeta al casal popular La Maret de Salt, és rotund: «Que si som marginals? Estem marginats, que és una cosa ben diferent.»

La Maret de Salt.

cops de pal i escombra. Actualment gestionen el local una trentena de joves, d'una mitjana d'edat d'entre 18 i 20 anys, que s'hi reuneixen cada dimarts per debatre entre ells i projectar noves activitats. En aquests tres anys, s'han dedicat sobretot a consolidar la Kafeta i una sala annexa on celebren concerts. La barra i les actuacions musicals són, de fet, la seva principal font d'ingressos. Amb els diners que hi fan, en tenen prou per autogestionar-se i per col·laborar amb la Comissió d'Agermanament Salt-Quilalí –orfes de local des que l'Ajuntament va tancar el casal de joves L'Estació– en el finançament de l'institut tècnic i agrari Tres de Marzo de San Bartolo (Quilalí) amb 48.000 pessetes mensuals.

La Maret funciona també com a local d'assaig per a grups de teatre, de música o de malabaristes, s'hi celebren debats, exposicions i, en alguna ocasió, fins i tot presentacions de llibres. Aprofitant el gran espai que encara tenen disponible, ara pensen a habilitar una àmplia sala de la primera planta com a alberg i a organitzar tallers pràctics d'electricitat o mecànica. Allò que havia començat amb una acció del moviment esquàter ha acabat essent un ateneu assembleari que aspira a oferir unes activitats no pas gaire diferents de les de qualsevol associació legalment reconeguda. Però no són exactament un local qualsevol.

La Maret.

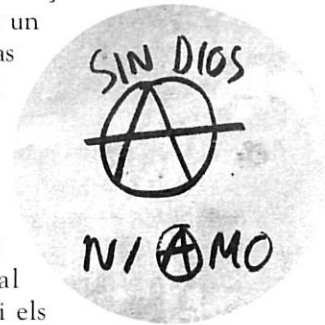

No reben cap subvenció d'enlloc perquè tècnicament es troben en una situació d'il·legalitat tipificada en el nou Codi Penal; el seu nom no figura en cap registre oficial d'associacions, ni han tramitat mai els papers que exigeix el govern per complir la normativa sobre locals públics, i periòdicament un cotxe patrulla de la Policia Nacional fa la ronda per l'entorn.

Assegut darrere la barra de la Kafeta, decorada amb grafitis que representen animals fabulosos i moblada amb tot de material usat entre el qual no falta ni tan sols el futbolí, com als locals de moda, en Pere arronsa les espatlles quan li pregunten com és possible fer tants de projectes per a La Maret tenint l'amenaça del desallotjament sempre present. «El fet d'estar aquí no ens ho plantejem com una situació provisional», aclareix, i tot seguit fa uns cops repetits amb la mà damunt la barra, com qui assenyala una evidència: «Si la nostra intenció hagués estat marxar de La Maret passat un temps, no ens hauríem molestat a construir una barra d'obra; n'hauríem fet prou de demanar-ne una d'aquelles de plàstic que lloguen els mateixos proveïdors de begudes.» Passats tres anys, però, en Pere –que aclareix que parla en nom propi i no

La Maret

La Maret és un escorxador de porcs ja liquidat situat molt a prop del cementiri de Salt. Fa tres anys, un grup d'esquàters van ocupar la fàbrica. En Pere –hi ha un desig explícit de conservar l'anonimat en la majoria de les persones vinculades als moviments d'autogestió– explica que l'abandonament era de tal magnitud que a l'antiga sala d'especejament hi havia unes taques de sang «tan espesses que semblaven bistecs», i que abans de poder-s'hi instal·lar van haver de fer fora un exèrcit de rates enormes a

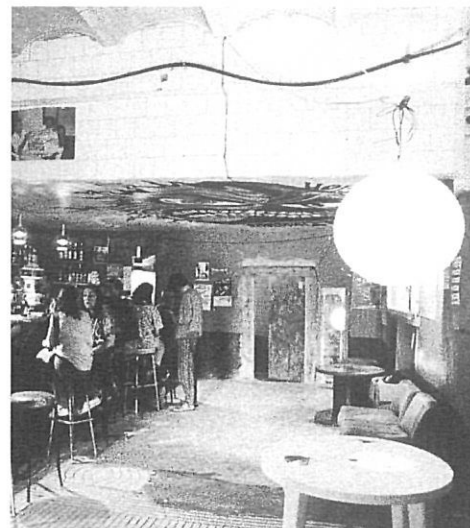

pas com a representant del col·lectiu— creu que el fet que els cataloguin com a esquàters «és un problema», perquè «per molta gent això vol dir que ets un pelut i un merda; pensen que només vols portar la contrària, quan en realitat el que volem és provocar dubtes». Per ell el fenomen «okupa» no està relacionat solament amb el problema de l'habitatge i la falta de locals per als joves, sinó també amb unes inquietuds socials que inclouen la necessitat de diàleg i de respecte. «De fet, aquí sobretot el que fem és parlar, debatre entre nosaltres», explica. S'analitzen tant, que fins i tot s'han arribat a qüestionar a si mateixos: «A vegades ens adonem que, en segons quines coses, estem reproduint els mateixos rols i tabús de la societat que critiquem.»

La Pontenca

El cas de l'associació cultural La Pontenca és diferent: està legalment constituïda des del febrer de 1994, paga un lloguer pel local que ocupa —una antiga destil·leria de licors del Pont Major—, funciona per un sistema de socis que paguen una quota anual de 1.500 pessetes i els responsables del seu manteniment tenen entre 20 i 35 anys. Però es presenta una curiosa paradoxa en relació amb La Maret: mentre que el casal de Salt, tot i les irregularitats legals de la seva situació, sembla que ha aconseguit ser «tolerada» tàcitament pels poders públics —un exregidor socialista fins i tot afirmava no fa gaire que era el «projecte lúdic més viu i atractiu de Salt»—, La Pontenca ja ha hagut d'acatar un parell d'ordres municipals de tancament perquè els veïns s'havien queixat dels sorolls i del comportament d'alguns assistents. Als responsables de l'associació gironina els va molestar que l'Ajuntament els fes tancar sense donar-los cap alternativa de diàleg. Asseguren que només la mediació de Paleshores cap de la Policia Local de Girona, Joan Delort —«l'únic que va mostrar una voluntat de solucionar el problema»—, va permetre que poguessin tornar a obrir. «Els fem nosa —assegura un membre de La Pontenca—. Fem coses que l'Ajuntament és incapaç d'oferir, omplim un buit que ells desitjaven que no s'omplís i no suporten que la gent respongui a la nostra proposta.»

I la proposta de La Pontenca és fonamentalment musical. Per aquesta sala, que té un aforament aproximat per a 250 espectadors, han passat grups com Los Enemigos, els Dover, Ja T'Ho Diré, Astun Kiki, Fang o El Fantástico Hombre Bala, i hi han presentat els seus discos Kitsch, Lothar Shapiro, Barri Baix, Sui Generis i Zitzània. De fet, cada setmana hi ha programats dos o tres concerts. La veritat és que no hi ha cap altra sala a Girona, pública o privada, que tingui una agenda musical tan atapeïda. Com a associació autogestionada, La Pontenca es manté sobretot amb la caixa que s'obté al bar del local, amb les quotes dels prop de 200 socis, i amb la taquilla, sempre de preus «populars», els dies que hi ha concert. Als diners que obtenen, hi han de descomptar el petit benefici que donen als associats que col·laboren en la feina del bar, el percentatge dels guanys d'entrada que correspon als grups que hi actuen i les 90.000 pessetes de lloguer del local que paguen cada mes.

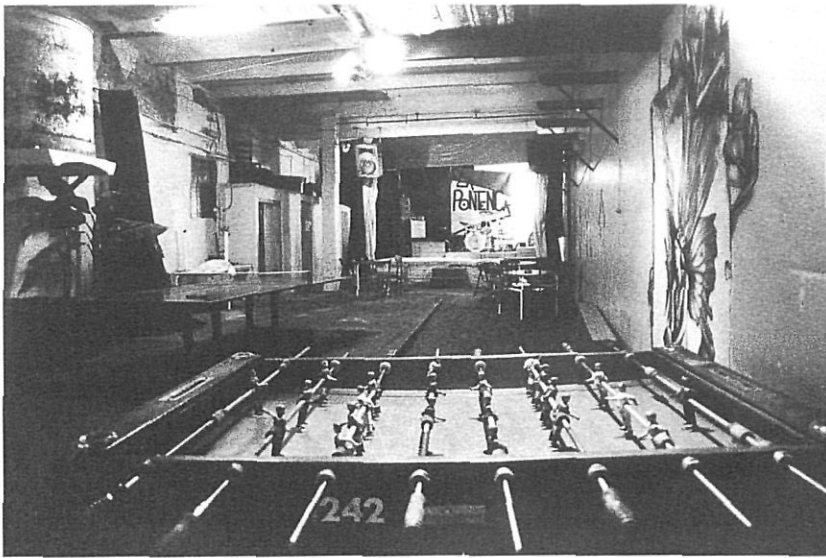

La Maret.

La Pontenca de Girona.

La Pontenca.

la rigorositat de la seva oferta. «No com contraculturals ni res d'això», declaren. Creuen que aquests adjectius els utilitzen les institucions «quan no saben amb quin epígraf definir-nos, i això les posa molt nervioses». Si són alguna cosa –apunten amb una certa malícia–, són «recontraculturals», perquè «per nosaltres la contracultura, en sentit estricte, és el que fan ells».

Una de les programacions musicals més interessants que han passat per La Pontenca és el cicle Alter Tour, un circuit de concerts per promoure grups de les comarques de Girona organitzat, durant dos anys consecutius, per la revista musical «Individu Ocult». Aquesta publicació va néixer fa dos anys a Banyoles per iniciativa de Jaume Massaguer i Montse Gibert, que van adonar-se que calia canalitzar d'alguna manera la important activitat musical dels grups locals. El logotip de la revista –el perfil d'un individu que consumeix discos voraçment amb l'orella en forma d'interrogant i els cabells enrampats en una exclamació– defineix el públic al qual es dirigeix la publicació. «L'individu ocult és una persona que vol estar al dia del que es cou al seu voltant però que, sovint, no s'atreveix a plantejar obertament les seves inquietuds, potser perquè encara no ha trobat la plataforma d'expressió adequada», explica Jaume Massaguer. Aquesta publicació vol ser l'altaveu d'aquests interrogants en suspensió.

S'hi parla sobretot de música, però també dediquen espais fixos al cinema independent, en col·laboració amb el cinema-estudi Truffaut, i al teatre. «El pes de la revista el porta la música, des de l'àcid jazz, al techno, el rock o el heavy, sobretot la que surt de Girona, que és molt interessant i molt bona», diu Montse Gibert, que considera que la proposta atreu lectors d'edats compreses entre els 16 i els 30 anys. De tota manera l'«individu Ocult» estaria a cavall dels moviments alternatius –per la presentació i la temàtica– i de l'empresa privada «strictu sensu» –per les ambicions del projecte–. De fet, els seus promotors ara ja només viuen del treball de redacció i confecció de la revista, que financen per mitjà dels anuncis publicitaris que hi insereixen. A diferència de la gent de La Maret o La Pontenca, ells sí que recorren a les subvencions institucionals, i admeten que hi tenen bones relacions. El seu projecte va més enllà de la revista, sobretot des que, fa poc, es van embarcar en la producció de compactes dels grups que promouen. De moment, ja han llançat al mercat els recopilatoris dels grups que han passat pels dos cicles de l'Alter Tour. Ells, però, tampoc no confien gaire en les classificacions d'alternatius i contraculturals: «No és una qüestió de qualitat, sinó de mitjans. Si cada dia poguessis escoltar els Dover, per exemple, als 40 Principals, ja no diries que són alternatius, però la seva música seria la mateixa.»

Eva Vázquez és periodista.